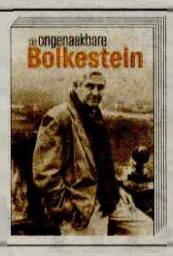

Dik Verkuil:
De ongenaakbare Bolkestein.
Prometheus. 776 blz.
€ 39,99
●●●●○

Ongenaakbaar en vooral eenzaam

BIOGRAFIE Dik Verkuil schreef de biografie van de VVD-politicus en voegde een nieuwe dimensie aan diens persoon toe. Zo voelde Bolkestein zich vaak niet begrepen en niet gehoord.

Door **Mark Kranenburg**

Ruim een jaar geleden overleed Frits Bolkestein, de oud-leider van de VVD die in de jaren negentig van de vorige eeuw op zijn geheel eigen wijze een belangrijk deel van het politieke debat in Nederland wist te bepalen. *Bolkemania*, werd het zelfs genoemd. Zijn dood kwam niet onverwacht; de media waren voorbereid. In diverse toonaarden werd de 91 jaar oud geworden politicus herdacht. Dwars, onconventioneel, erudiet, inhoudelijk gedreven, markant denker, monument in de Nederlandse politiek, aldus slechts enkele van de vele kwalificaties.

Alle opvattingen, ideeën, eigenschappen en eigenaardigheden kwamen twintig jaar na Bolkesteins vertrek uit de actuele politiek uitvoerig aan de orde. Vergeten was hij zeker niet.

Met al die beschouwingen leek alles over de opvallende politicus gezegd. Hoewel alles? Niet dus. Want met *De ongenaakbare Bolkestein*, zijn biografie waarop historicus en journalist Dik Verkuil afgelopen week aan de Rijksuniversiteit Groningen promoveerde, wordt er toch weer een dimensie aan zijn persoon toegevoegd. De man die zich volgens zijn biograaf zo graag spiegelde aan Caesar, Augustus, Napoleon, De Gaulle, Cassandra en vooral Churchill kon uiteindelijk maar op een bescheiden resultatenlijst terugkijken. Hij voelde zich vaak niet begrepen en niet gehoord. Verkuil is er uitstekend in geslaagd deze 'eenzame kant' van Bolkestein te achterhalen en te beschrijven. Dit maakt *De ongenaakbare Bolkestein* zo'n onmisbare aanvulling op alles wat er over hem en niet te vergeten dóór hem is geschreven.

Het boek waarvoor hij onder andere eenentwintig gesprekken met Bolkestein zelf voerde, volgt de lijnen van een klassieke biografie: beginnend met de vroege jeugd van de hoofdpersoon in Amsterdam-Zuid en eindigend met zijn dood in het bijzijn van zijn dochter, een jaar geleden in het Rosa Spierhuis in Laren. Daar tussenin het levensverhaal van de Amsterdamse jongen die gevormd werd op het Barlaeus Gymnasium („al mijn fundamentele inzichten heb ik op die school gekregen"), de wereld introk om voor Shell te werken en zo tegelijkertijd de dienstplicht te ontlopen, daarna op on-Nederlandse wijze de nationale politiek inging, als Eurocommissaris in Europa eindigde en ondertussen het debat over tal van maatschappelijke onderwerpen in de voor hem kenmerkende, confronterende stijl entameerde.

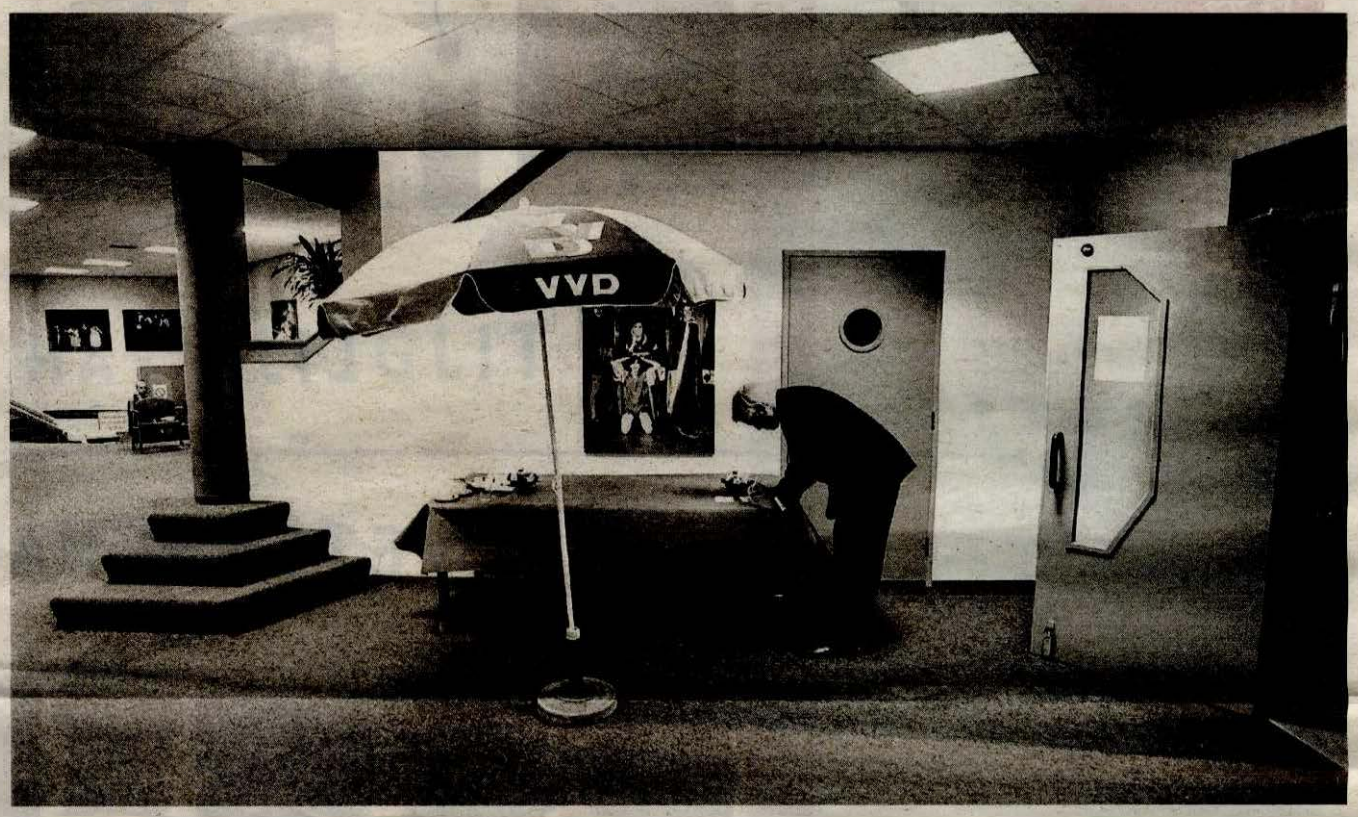

VVD-fractievoorzitter Frits Bolkestein bereidt zijn speech voor tijdens een partijbijeenkomst in Amstelveen in 1997. FOTO ROEL ROZENBURG /HH

Tot zover is dit tevens het bekende verhaal over Frits Bolkestein. De kracht van de ruim 700 pagina's tellende biografie – liet had met iets minder details ook wel wat korter gekund – is dat Verkuil dieper is gaan graven. Waar was sprake van mythevorming rond zijn persoon en waar kwam zijn welhaast stoïcijnse gedrevenheid vandaan? En tenslotte: wat is er uiteindelijk van hem op de zeef blijven liggen? Bolkestein was bijzonder, maar ook weer niet zo bijzonder. Dat is het beeld dat resteert na lezing van deze biografie.

> Bolkestein slaagde er slechts in bescheiden mate in zijn stempel te drukken op het beleid

Den Uyl-virus

Eén van de door Bolkestein zelf verspreide mythes was dat het in de jaren zeventig heersende linkse opinieklimaat in Nederland en het kabinet-Den Uyl hem hadden doen besluiten zijn goed betaalde werkzaamheden bij Shell te stoppen en de politiek in te gaan. Maar de echte drijfveer was volgens Verkuil dat Bolkestein genoeg had van zijn werk voor Shell. Hij werd te weinig uitgedaagd en had zich bij het bedrijf ook niet echt weten te onderscheiden. De man die op de middelbare school en in zijn studententijd een absolute uitblinker was geweest kreeg bij Shell te maken met een tegenvallende baan. Hij wilde weg. Dat is toch wat anders dan een persoonlijk offer om Nederland te komen verlossen van het Den Uyl-virus.

Het werd de VVD, hoewel Bolkestein eerder de PvdA ook niet had uitgesloten om voor die partij naar eigen zeggen „het meest rechtse Kamerlid te worden". Een PvdA'er als zijn jaargenoot en medecorpslid Ed van Thijn waarschuwde hem dat hij zich in de cultuur van die partij niet zou kunnen handhaven. Studiegenoot Erik Jurgens zei dat Bolkestein voor de PvdA „te intellectualistisch" was en zijn „geaffecteerde spraak" ook al niet meehielp. De VVD zat aanvankelijk ook niet op hem te wachten. Hij trok met een persoonlijke campagne langs de afdelingen in het land om een plek op de kandidatenlijst te bemachtigen. „In de partij was iedereen onder de indruk van zijn geestelijke bagage", maar vond men deze wereldburger in eigen land wereldvreemd, aldus het toenmalige liberale Kamerlid Dick Dees. Hij kreeg in 1977 een nog net verkiesbare plek op de kandidatenlijst voor de Tweede Kamer.

Het begrip *lone wolf* is de rode draad in Bolkesteins leven. Vandaar ook de titel van de biografie: de ongenaakbare. Hij hield mensen of afstand, straalde onaantastbaarheid uit, onthield geen namen, was niet van de small talk, las liever een boek. Maar deze houding had ook zijn beperking, concludeert Verkuil. „Met zijn confronterende stijl slaagde hij er slechts in bescheiden mate in zijn stempel te drukken op het beleid."

Bolkestein trok ten strijde, stelde zaken ter discussie die in polderend Nederland nauwelijks ter discussie gesteld konden worden. Hij was de aanjager van het minderheden-integratiedebat, stelde vraagtekens bij het zich steeds verder verenigende Europa en vroeg zich openlijk af of, gezien de gevoeligheid in Rusland, uitbreiding van de van Rusland met voormalige Oostbloklanden nu wel zo'n goed idee was. Verkuil: „Bolkestein had succes doordat hij zich als een van de weinige politici van zijn tijd ontpopte tot een publiekspoliticus."

Linkse intellectuelen

Daarnaast was er de obsessie van Bolkestein met de linkse intelligentsia die volgens hem onvoldoende verantwoording zouden hebben afgelegd voor hun sympathie voor het communisme. In 1959 had hij al eens overwogen zijn proefschrift te schrijven over 'de antidemocratische intellectueel'. Midden jaren negentig wist hij voor een nationale rel te zorgen door Nederlandse ex-communisten de maat te nemen vanwege hun verleden.

Hij weigerde in 2004 een tweede termijn als Eurocommissaris omdat hij een boek wilde schrijven over de rol van intellectuelen in de politiek. „Het moest de apotheose worden van zijn leven als politicus en intellectueel; een boek waarin zijn ideeën en ervaringen samenkwamen, waarin hij afrekende met de 'gevaarlijke ideeën' van intellectuelen die volgens hem met hun romantische wanen de liberale democratie hadden ondergraven", schrijft Verkuil.

Maar wat zijn magnum opus moest worden, werd een drama. In recensies werd zijn levenswerk neergesabeld. Het was 'Grote stappen snel thuis', zoals Arnold Heumakers in *NRC Handelsblad* schreef. Volgens zijn biograaf wist Bolkestein zelf ook dat het boek niet goed was. „Het lukte niet meer", zei hij tegen zijn neef Folkert. Haast aandoenlijk is de beschrijving van Bolkesteins pogingen om zijn boek in het buitenland uitgeven te krijgen. Britse en Amerikaanse uitgevers toonden geen belangstelling. Uiteindelijk gaf hij de vertaling van 'de intellectuele verleiding' maar in eigen beheer uit. Het boek bleef onopgemerkt.

Bolkestein vond dat hij in een klein land leefde en een klein land brengt kleine mensen voort. Dat is de tragiek. Hij werd steeds minder gehoord. Verkuil weet met zijn boek goed aan te tonen dat de ongenaakbare Bolkestein in de kern vooral een eenzame Bolkestein was.